

ЖИВОТ КРАЉА СТЕФАНА ДЕЧАНСКОГ
ОД ГРИГОРИЈА ЦАМБЛАКА

Месеца новембра 11 (дан).
Живот и подвизи светог великомученика међу
царевима Стефана српскога који је у Дечанима.
Написао Григорије монах и презвитер, бивши
игуман исте обитељи

Благослови оче!

УВОД

Овај беше (цар) великога и најславнијега на-
рода српскога. Не само да је војничким силама
превазилазио друге народе, и да је наткриљивао
околне славом и богатством, лепотом места и ве-
личаством, но се красио и хвалио најблагодости-
вијим и најмудријим царевима, са којима је чак
био у љубави. У спису сетих се по имену оснива-
ча царства. Јер као неки узрочни корен по ро-
ђењу и по царству био је Симеон (Немања) три-
велики, Симеон који је у царевању угодан цару
свију,¹ Симеон који се спустио са висине царства
и заволео велико монаштво, Симеон добри војник
великога војводе (тј. Христа), који се не обвеза
валима живота, но постаде угодан војводи (тј.
Христу). Симеон, ваистину друг ономе богоприм-
цу, а мислим и већи. Јер уколико је благодат
већа од сенке закона, утолико су и служитељи
благодати већи од тајника сенке.

Корен ових добара, дакле, као што рекох,
Симеон, остави царству довољно наследника, од
којих је сваки у своје време власт примио.

Нису узмућивали цркву јеретичким вјеровањима као синови и нећаци Константина Великог, и јелинским мирисом жртава и басњама, но су били частиво и богомудрено и богољубазно управљали војском и осталим урученим стацима.

Када почињем повест о великомученику и цару, усрдно молим ваше богољубазне душе да пазе на оно што се предлаже. И ако што буде непотпуно, молим вас да ме удостојите миношти. Други друкчије причају³ и сваки од ових хоће да утврди своје. А ја, уздајући се у мученика, не исповедам благодат ни овима ни онима, но се уздам у помоћ онога, чију повест похваљнога живота наумих (изнети).

I

Младост Стефана Дечанскога

Милутин, четврти после великога Симеона, рађа Стефана, велику кулу побожности и венац (круну) царства. И већ до свога пунолетства много времена провео је обрадован и светео ка свима, поучавајући се увек страху господњем, и њиме уклањајући се од свакога зла, и многа мужевна исправљења (изврши) од младости.

Беше доброприступан ка онима који говоре, тих речима, милостив према онима који страдају, а толико се гнушаше гордости, да таквога (тј. гордога) није хтео ни погледати. Зато се срца и разуми свију распаљиваху ка његовој љубави. Сав се беше предао помоћи вишијега, и ка њему јединоме гледаше.

Краљ Милутин ослепљује сина Стефана на подбадање своје жене

Но како пострада? Ђаво, који увек мрзи добро, подиже завист. А услужитељ таковоу служењу била је његова жена. О мојих суза, што женска превара савлада прародитељеву у рају велику мудрост! Шта овде није хтела (завист) учинити ревнима? Чујте! Долази царица к цару, показујући тужно лице, неукрашен и необичан увод, и рони сузе, и унутрашњим пламеном пре-сеца глас. И да укратко кажем, подиже оца на ослепљење првороднога сина, ваистину слична Исаку добрим покоравањем и послушношћу. А он не да није знао за оно што је смишљано о њему, но су га многи од кнезова и велможа тајно учили да се са множином војника уклони у неку од тамошњих земаља и да избегне од преваре, која је смишљана против њега, и да се одене савршено у сведржање царства, али није хтео ове послушати, судивши да је боље божје управљање о њему, које бива свакоме на корист, који су себе сведушно поверили његову човекољубљу, него ли савету и помоћи људи. И остајаше даље, држећи се правде и незлобивости, оградивши себе милостињом и молитвама, говорећи:

„Владико свију и Боже, једини створитељу видљивог и невидљивог створења, знаш срца створених, унапред знаш сва њихова бића, човечја мисао исповедиће ти се, и остатак мисли поверава ти се. Види да ли има у срцу моме неправде, види да ли је у мени пут безакоња. Боже, који праведно испитујеш и срца и утробе! Види да ли је истина оно у чему ме оговарају, и суди праведно, и утишај срце родитељско које се ожесточило неправедно против мене, и преобрати стремљење које се диже на миловање милости, ти, који си при Јестири укротио гнев Асуиру, цару мидијском,² који се испољио. Спаси, да-

кле, мене, свебеде и који суд, а оца мој порочнога делаване и твоја опевани цару.

Тако је срца једином на спасење.

У царск добром реду ни обичај. У смиран и сила проми шан неправ венцем од знојеви у А шта је достојна у победи се поклони угаси се рћу! Прављутом за месности који нис шајући (Милути речима сности. тина) к имамо тима и примај нас ка смелостност је пос првор мон

кле, мене, свевидећи Владико, мене који сам у беди и који сам близу да поднесем неправедни суд, а оца мојега и цара одврати од зазорнога и порочнога дела. Јер ти храброшћу изводиш оковане и твоја мишица је бескрајно силна, много-опевани цару.“

Тако је храбри Стефан поверавао тесноту срца јединоме Богу, полагајући на њ сву наду на спасење.

У царским дворима хођаше побожно и у добром реду, свима показујући радостан природни обичај. У стојању пред оцем имао је некакав смиран и својствен начин по истини. Но умуча сила промисла на такву намеру, да буде искушан неправедном раном и да се венча праведним венцем од живоначелне руке, чији се трудови и знојеви у истину не могу упоредити ни са киме. А шта је било даље? Надвлада женска превара, достојна умиљења (жаљења) и повест за сузе, победи се царева премудрост женским сплеткама, поклони се очинска мудрост женској слабости, угаси се родитељска топлота женском бестидношћу! Праведни би ухваћен неправедно, незлобиви љутом замком, милостиви немилостиво, и, о неумесности, би лишен очију! Да ме неко од оних који нису добро слушали не разуме криво, слушајући ово, да Стефана, дакле, хвалим, а тога (Милутина) достохвалнога и светога да нашим речима бешчаствујем. Нека не буде такве неумесности. Јер царева (тј. Стефанова) оца (тј. Милутина) као благочастива и борца наше праве вере имамо међу светима, и клањамо се његовим моштима непропадљиво сачуваним и целивамо (их) примајући освећење, и молимо га да посредује за нас ка Владици, јер због многих исправљења има смелост ка њему. Него обличавамо женску сагласност са ђаволом, и подлежи малом зазору, што је послушао ту. Предаде суду немилосрђа (сина) првороднога, који је такав био, као што Соломон каже, јер рече: „Син премудри весели оца.“³

Али ми због овога не треба да му зазру они који добро разумевају. Јер и Велики Константин и први хришћански цар, толики и такав, ма колико да је био у побожности и природној премудрости, поверовао је лажним речима лукаве жене, и уби сина својега Ириска, који је био добар и благ муж, а затим када је после сазнао да је ова слагала, и њу уби судом праведним. Видесте ли, вазљубљени, лукавство жене? Чусте ли њихову превару која лако вара? Зашто такви и богопросвећени и премудри Константин није видео њезину злу замку пре синовљева убиства? Јер када би ово знао, не би осудио најљубазнијега (сина), но ту саму у којој ђаво бесеђаше. Но је увидео касније, када кајањем ништа не могаше помоћи, нити беше могуће ускрснути сина, и није видео одмах оно што су разумном оку прикриле лукаве речи зле жене, но је после убиства познао што је учинио. Исто тако пострада и Адам. Јер знађаше да је добра послушност коју заповеди Господ, а да је непослушност зла, јер беше премудар, као чудно дело руку Божјих, одликован душом словесном и умном, и знађаше добро и зло. Али види злог саветника како прво жену улови, а женом Адама савлада да се дотакне забрањенога дрвета. И што пре знађаху од природе непослушности да је зло, ово делом навиклише, покоривши се злomu савету. Многе друге такове и многобројне (примере) из божанских списа знају они који се у овом упражњавају, а ми ћемо вратити реч на повест.

III

Јављање св. Николе ослепљеном Стефану

Овако, дакле, Стефан пострада ово умиљено лишење вида, а место где се ово догоди беше звано Овче поље, где беше и молитвени храм великоме архијереју Христову Николају. Када је

страдаоца љуто изнемогао до краја и лежао скоро мртав, и пред зору једва је мало заспао. И виде мужа који стоји пред њиме, који је имао свештенолепни изглед, украшена светитељском одеждом, а светлост благодати сијаше на лицу мужа, носећи на десном своме длану оба његова извађена ока, и где му говори: „Не скрби, Стефане. Ево на длану моме су твоје очи.“ И говорећи ово показиваше му оно што носи. А он као мислећи рече к њему: „А ко си ти, господине мој, који за мене чиниш толико прилежање?“ А онај који се јавио рече: „Ја сам Никола, мирликијски епископ.“¹

Уставши, дакле, од сна, узашиљаше Богу благодарења смерним срцем и његову угоднику. А осећаше и неко не мало олакшање болова.

IV

Заточење Стефаново у Цариграду у манастиру Пантократора и његови подвизи у том манастиру

Затим је одатле био послан у Константинов град као заточен, заједно са своје двоје деце, и би заповеђено да пребива у обитељи (манастиру) Бога свију и вседржитеља (Пантократора), (чуван) од тадањег цара Андроника Палеолога, заветавши да нико други к њему не долази да беседи, осим игуман обитељи и којима он дозволи. И тако пребиваше храбри усрдно подносиће невољу заточења, овако у себи увек јављајући: „Трпи, Стефане! У трпљењу вашем стеците душе ваше“ — рече Господ.¹ А и у премудрости је писано: „Као злато у пећи искуша их напастима, и као жртву свеплодија прими их.“² И никако не престајаше благодарећи, помињући речи апостола који говори: „И бивајте благодарни.“³ И често се мољаше и чињаше многа коленопреклоњења. А када су се братија скупљала на (молитвено) правило, он се први налажаше, стојећи не-

помично до свршетка пјенија (богослужења), тако да су се и сам настојатељ и сва братија дивили његовој бодрости и ревности. И због овога био је од свију љубљен и вољен, и према њему показиваху свако прилежање.

И често к њему бесеђаху, примајући не малу корист, пошто им је он много из Светог писма о уздржљивости изговорио. Уз то у средину (говора) привођаше и апостола који учи да су недостојна страдања садашњег времена према будућој слави, која ће се у нама открити од Бога, и уколико спољашњи наш човек овештава, у толико се унутрашњи обнавља.⁴ Тако он своја страдања у други (ред) полагаше, имајући на уму корист братије која долази к њему, и онима који имају велику смерност речима (даваше) многе поуке. Њима олакшаваше болове од испосништва. Такова (дела) не утајише се од самодршца (тј. цара Андроника Палеолога), него и он беше чуо за похвално пребивање (овога) мужа. И сав беше (Стефан) у удивљењу, обилно обасут његовом (царевом) љубављу, тако да га је (Стефана) често позивао к себи у царски двор због користи да са њиме говори. Јер таква је врлина, да вуче к себи оне који воле доброту, а чини да је се стиде зловни.

V

Смутње у Цариграду од Варлаамове јереси и савети Стефанови цару Андронику Палеологу

А ђаво тада, који је у разна времена узмутио цркву разним јересима, не трпљаше што је црква имала велики мир, и што је Христово стадо пасло на паши благочашћа (пoboжности). Но изнесе некога Варлаама,¹ начелника акиндинатске јереси,² и испуни се од њега црква многим метежом, имајући са собом многе једномудрене (једномисленике), а уз то једнопогибелнике и учени-

ке неумесних
развраћаше
тога хуљаше
ображење вл
ри Тавору,⁴
столима и у
тада престав
јом силном
ради нас по
ма, он свест
привиђење,
његовој јер
гу. По цел
устанци и
прикључив
тивили и к

А тад
светима, л
зломудрен
(Сабор) у
и оци у
дотле вас
је истини
нашега.
се није
из сабор
љен и д
шљаше
скверно
време, п
ве, и об
ља. За

магарц
отрже
међу ж
рима)
служи
просто

— П
чају п
о спас

ке неумесних заповести, који дакле јединосушно развраћаше по Арију³ умовредноме, а Духа светога хуљаше по скврноме Македонију; па и преображење владицње које је истинито било на гори Тавору,⁴ показавши пред светим својим апостолима и ученицима славу свога божанства. А тада престаји Мојсеја и Илију неисказаном својом силном влашћу, уверавајући ове да као Бог, ради нас поставши човек, влада живим и мртвима, он свестрадални. Учаше да је (преображење) привиђење, а не истинито. И многи последоваше његовој јереси, а православни удео беше у подвигу. По целом оном царском граду чињаху се устанци и буне и раздори. Једни су се, дакле, прикључивали злославнима, а други су се противили и њих обличивали.

А тадањи управитељ цркве, ваистину међу светима, Атанасије, сазва сабор, а био је ту и зломудрени Варлаам са својим злославним-нуком. (Сабор) утврђује једносушно, као што предадоше и оци у Nikeји, што после њих утврдише све дотле васељенски и помесни сабори, а изјасни да је истинито било свето преображење Христа Бога нашега. А Варлаама са дружином његовом, који се није хтео покорити, предаде анатеми, и изгна из саборне цркве. Варлаам, дакле, би као посрамљен и до конца низложен опасивању змије, и мишљаше да се још креће. Затим се затвори у скверној својој клети не излазећи и ућута на време, пишући развраћене заповести против цркве, и оштрећи богоборни језик против православља. Затим напрасно скочивши слично дивљем магарцу, смућиваше благочастиве. И овај многе отрже ка погибли како међу људима, тако и међу женама, па и онима који су у царским (дворима) и самим скопцима (евнусима) који су цару служили, даде отрова смртоносне своје јереси и, просто, замало не пође за њим цео град.

Пошто је ово тако било, цар по својој обичају призва к себи Стефана, и много су говорили о спасењу душе и о царском управљању. Узевши

(реч), богодуховени Стефан рече: „Изгледаш ми, о мојни, да хоћеш у свему да будеш међу царевима доброутодан Богу и цару, царева, царским управљањем, чиновничким и војничким чиновима, кротошћу, смерношћу, правосуђем, истином, премудрошћу, превазилазећи многе царева који су пре тебе били. А не знаш, о Богом венчани, како у једном грешниш, што је глава васељене и круна царства, због чега апостоли васељену оптекоше и приведоше човечанство правој вери у име Оца и Сина и светога Духа. Због ње мученици не поштедеше тела ни крви, што је побожност.“ А цар ће к њему: „Како мислиш да грешимо у погледу побожности? говори, о најизванреднији од другова и браће!“

И Стефан рече: „Јављено је (у Св. писму), о цару, када пастир превиђа улаз дучји у стадо, и не одгони овога, такав је и овај звер (Варлаам), макар да носи име и пастира. Јер не прибављају имена поштовања делима, но дела прослављају имена. А онај који може да оставља злославие и да их не одгони, сматра се од оних који добро мисле да је злославан. Није праведно ни подобно, о најсветлији међу царевима, да ти који си одликован царским престолом и који си постављен од Христа да будеш пастир толиком стаду, да држиш његове непријатеље у граду; но треба да их одгониш као вукове који упропашћују душе, и да појеш са Давидом: Омрзних, Господе, оне који те мрзе³ и растопих се због твојих непријатеља, савршеном мржњом омрзох их и постадоше ми непријатељи. Немој ове никако остављати у пределима Богом дароване ти области. Ако ово учиниш, умирићеш црквене раздоре и дароваћеш православнима дубоки мир, увеличаћеш скиптар царства и бићеш истинити цар истинитим хришћанима, а као истинити пастир примићеш награду од општега Владике, непролазно тамошњега царства.“

Када је ово чуо самодржац (тј. цар), задивило се речитом разуму мужа и рече да је вели-

ка премудрост његова, тако да је благодарио и хвалио божјега човека, и рекао ка неким својим слугама са удивљењем: „Велики муж је велик у разуму, а нарочито (је велик) многовидећим очима, иако су му телесне затворене.“⁶

И одмах заповеди да му доведу Варлаама свезана, и да се изагнају његови једномишљеници из града, и да их не примају градови и села његове државе.

Када је овај сазнао што је заповеђено, јер неко од дворјана његове јереси јави му убрзо, и ушавши у лађу, побеже у Рим. А злочастиви његов скуп био је из средине истребљен. И тако је Бог саветом свога угодника очистио земљу народа свога, а црква је добила велико и непоколебимо умирење, и сви грчки скиптри.

VI

Стефаново подвизавање у Пантократорову манастиру у Цариграду и дељење милостије

Такова је била Стефанова ревност за благочастије (пoboжност), такoва је била мржња према јеретцима, такoва вера ка Христу. И када је у туђој земљи и заточењу дисао таквом ревношћу да је и цара подигао на изгнање јеретика, и који је тако био снажан у Христу који га крепи, шта ли он неће учинити када буде имао државу у својој вољи? Од тада је цар Стефана, љубитеља врлине, још више љубио и дивио му се, а (био је) присан самом патријарху и целом црквеном чину, па и велможама и старешинама града, јер смерношћу и говором привлачаше срца свију, тако да када би само ко говорио са њиме, сматрао би (то) за велику течевину. А нека благодет сијаше на лицу мужа, а љубав је све к њему привлачила. Јер такво је лице оних који су чисти срцем, као оних који гледају Бога мисленим очима, и испуњавају се неисказаном радошћу, и

138

отуда
слим
цвета
ње оч
утеху
често
да је
њу
дела
стин
ше
ља
ло
који

нек
од
пре
у
жи
гов
за
ша
(по
ве
су
тис
ба
ма
ни
м
х
о
—
с
п
Б
п
б

отуда лице добија зраке светлости. О овом ми-
слим да и Соломон каже: „Када се срце весели,
цвета лице.“¹ Јер он блажени сматраше лишава-
ње очију као просвећење, а заточење као велику
утеху. А увек се жураше ка божјој љубави, и
често молећи се из дубине душе уздисаше, тако
да је утицао на онога који (га) слуша ка умиље-
њу и сузама, и што је још чудније од обичнога му
дела и што је Богу изнад свега пријатно: мило-
стиње не остављаше. Од онога што му цар дава-
ше и они око цара, мали остатак од овога остав-
љаше себи, ради најпотребније потребе, а оста-
ло предаваше у руке игуману да разда онима
који требају.

Када је овај био у овим (тешким) приликама,
неко од благородних његова отачаства, познат му
од почетка и љубим, прешавши у памети његове
прве обичаје и сетивши се љубави, осећаше бол
у души. И узевши не мали део злата, и поло-
живши у недра највернијем слози и у уши ње-
гове много наручивши, посла (га) ка Цариграду,
заповедивши да то однесе Стефану. Овај и до-
шавши (у Цариград) донесе послано и изрече
(поручене) речи, уједно веома утешне и милости-
ве, које су могле и само камено срце натерати на
сузе. А он уставши и подигавши руке у висину,
помоли се за онога делатеља непромењене љу-
бави, и даде благодарења. Затим призвавши игу-
мана, даваше му у руке принесено да га подели
ништима на утеху (исхрану). А када га је онај
молио да неки део остави ради потребе, није
хтео, овако одговарајући к њему: „Ово, часни
оче, нисмо ми стекли, но — као што пише Давид
— онај који отвара руку своју и који засићава
свако живо биће благовољењем. Он посла ово на
потребу својим људима који оскудевају. Да је
Бог хтео да ме тамошњим храни, не бих по ње-
говој пресуди овамо стигао. Но пошто је тако
било угодно божанскоме промислу, довољно и
изнад наше мере је оно што нам се налази без
труда.“ Таково и много више рече игуману, и

ништа не
је донес
држа не
много м
рекавши
да: „Ако
твоју у
који то
довела,

Св.

Шт
година
сна ус
ноћно
тељи,
стојаш
шући
срца.
дини
деса
Стефа
свога
јавио
„Сећа
А он,
је и
што
ти да
це и
сећа
свети
јавио
посл
диже
се к
Исус

ништа не оставивши предаде томе у руке оно што је донесено. А младића који је (злато) донео, задржа неко време и посла га ка свом господину, много моливши и благодаривши обилним сузама, рекавши томе и ово ка оном похвалном другому, да: „Ако хоћеш опет што да ми пошљеш, молим твоју усрдност према мени, раздај тамо онима који то требају, јер мене она сила која ме је овде довела, обилно храни.“

VII

Св. Никола се јавља Стефану и дарује му вид

Шта је било даље? Већ се свршаваше пета година његова пребивања тамо, и дошла је часна успомена чудотворивога оца Николаја. Светоноћно бденије вршило се по обичном уставу обитељи, и беху запаљене многе свеће и кађење. А стојаше и Стефан на одређеном му месту, уздишући из дубине душе и молећи се скрушеношћу срца. А када седоше по обичају и када је на средини требало да се прочита житије и уједно чудеса овога великога оца, од труда великога седе Стефан у сто и задрема. И угледа очима срца свога онога божаственога мужа, који му се раније јавио; и овај је стао пред њега и рекао је к њему: „Сећаш ли се што сам ти пре рекао јавивши се?“ А он, као павши на земљу, говораше да га познаје и да је (он) велики Никола, а да се не сећа што је (он) рекао. А милостиви он, рече: „Рекох ти да не скрбиш, јер у мојој су руци твоје зенице и ове показак теби.“ А он се јављаше да се сећа ових (речи), и (поче) припадати к ногама светитељу и помиловање просити. А онај који се јавио рече: „Оно што ти тада рекох, сада сам послан да испуним.“ И када (му) даваше вид, подиже га и учини крсни знак на лицу, дотакавши се крајевима прстију очију, рече: „Господ наш Исус Христос, који је слепоме од рођења дао

вид, дарива и твојим очима првашњи зрак." И овај дакле постаде невидим, а овај (Стефан) се престраши. И дошавши к себи, о неизреченога ти милосрђа Христе, гледаше као и раније.¹

И тако узевши палицу, као што хођаше (као слеп), на исти начин изађе из цркве. Када је био у Ведији, на земљу наврши, на много часова сузе изливаше од новодарованих оних зеница. Приносећи сузне дарове ономе који их је дао, бијаше прси, сматрајући себе као земљу и pepeo, и говораше да је недостојан таква добротинства, а да (је достојан) многих мука и казни, јер такови су свети, када се удостојавају највећега, тада мудрују најсмерније. А када је довољно суза пролио, закривши очи убрусом, помоћу палице опет дође у цркву, стојећи по обичају. И тако се утаји од свију премудрим умишљењем, и нико не познаде да има силу вида, до дана када га изабра Бог да царује правдом и постави као пастира своје отачаству. О чему смо напред говорили, вратићемо се да наставимо повест.

VIII

Смрт сина Стефанова у Цариграду

Када не прође много дана иза тога чудноватог прогледања, најмањи његов син разболи се тешком болешћу, и у мало дана умре. А он не учини нешто нелепо од своје благородне душе, не пружи руке ка власима главе (да их чула), не испусти недостојан глас, не проговори неку некорисну (реч), но само суза-довољно (проли) попустивши природи, јер се не могу задржати. А када срце изнутра пробадаху стреле природе, пројави глас блаженога Јова: „Господ даде, Господ узео.“¹ А када овога гробу предаде, подигавши руке на небо, рече: „Теби предајем, Владико, дете, теби послах дете, и спасе ми се од сада и до века. Теби поверих дете, и више у мени нема ниједне

скрби. Благодарим и славим твоје човекољубље, промислитељу добри, што си изволео примити плод моје утробе који још није искусио зло.“ Ове и друге благодарствене речи изрече о детету, тако да су се сви који су слушали веома дивили његовој великодушности и премудрој речи. Ово је дакле тако било.

IX

Стефан се враћа из Цариграда у своју отаџбину

Од тада проведе две године овај нови Товит,¹ превазилазећи претруђене мужеве, који су у обитељи провели много времена, сузама уједно и смерном мудрошћу, подвизима и другим што припада монашком животу. Но онај који Јова предаде ономе који га је молио на толико и такovo страдање, и лишио синова и кћери, и просто свију домаћих, да би овим посрамио ратника који увек завиди светима, да њега покаже као светла победитеља и да њега после ране опет узведе на највеће, све му даровавши двоструко. Тако (узведе) и овога свога венчаника, пошто је искусио различна страдања, и у такoвим и толиким бедама показао се трпељив и благодарствен. Пошто не испусти ни малу неку реч негодовања, опет га дарова своме отачаству. Зато се, о најсвештеније послушанишче и богоизабрани људи, молим вашој љубави, чујте како се врати у жељено своје отачаство, и на који начин дође у царски чин.

Шиљаше самодржац Грка ка своме зету, српском цару, посланике да му пошаље помоћ војске, јер Агарени² тада све јужне (крајеве) покривши, са великом множином иђаху на источне, и цар беше са њ у подвигу (покрету), и већ подишаше рат против варвара. Изволи дакле он (тј. цар) да са онима (посланицима) пошаље и настојатеља манастира Пантократорова, као мужа ре-

чита и искусна у свему. А када су дакле дошли цару српскоме, што самодржац (Грка) беше заповедио даваху, и многе части и дарове примаху. Наједном цар, призвавши насамо онога часнога оца, питаше о сину Стефану. А чудни онај рече: „Питаш ме за многострадалног и другог Јова, о цару, све твога царства недостојно је, макар године живота твога биле и на десетине хиљада, према ништети (сиромаштву) Стефановој. Њега стече наш манастир као неку многоцену ризницу; не само ми, но и сав онај царствујући и славни град.“ И причаше му о многим исправљењима мужа и о непорочном животу, и како премудро подиже (самодршца) да изагна јеретике, и: „Знај — рече — колико си њега (самодршца) окористио, толико си себе оштетио. И ако ћеш послушати мене, који те добро саветујем, врати с чашћу себи онога, који је виши од човечанске части.“

А када ово чу она милостива душа, отачаски осети милосрђе, јер таква је веза природна и не кида се осим смрћу, но се протеже јаче. И изливши довољно суза и уставши клањаше се мужу, и исповедаше благодат и говораше: „Нека буде како Бог хоће, часни оче, као што си заповедио.“ Затим убрзо спреми оне који су хтели ићи с њиме, посла ка цару у Византију, молећи да пошље Стефана к њему. Самодржац (Грка) обрадова се због овога, и овога дозвавши к себи грљаше, целоваше са сузама и отпушташе, и многе дарове даваше. А он даровано му од цара, све даваше манастиру у коме беше пребивао. А када полажаше на пут из манастира, чудни онај настојатељ и уз то обични (монаси) са множином братије са сузама овога провађаху, и када је он одлазио, мислили су да се (растају) са душама. И тада се испуни на њему она пророчка (реч): „Незлобиви и прави приањаху ми.“³ Примивши коначне молитве од њих и њима мир оставивши, пође на пут за оним који га је водио напред.

Путовавши довољно дана, стиже у отачаство, и када дође на место где је цар тада пре-

бивао,
као от
ливао
са ист
њему
стов?
ридан
подн
ђено
ведн
што
он н
дуж
да
мил
чућ
сра
пос
пр
му
А
гр
бо
ст
с

бивао, по његовој заповести дође к њему. А он као отац примио је доброга сина и са сузама целивао (га) је и рече му речи пуне утехе, молећи са истинитом смерношћу опроштај за оно што је њему учинио. А шта је (чинио) подражатељ Христов? Примљен добрим речима, тешио је царево ридање и себе је сматрао кривим за оно што је поднео, јер служитељ божји рече: „Оче, заповеђено ти извршио си, јер није преподобно ни праведно да ко не послуша када Бог заповеди, пошто ти ниси узрок ни моме рођењу на свет, када он не би дао. Зато смо, оче, — рече — обојица дужни да благодаримо онога који је тебе хтео да спасе служењем царства, а мене да удостоји милости губитком вида.“ Цар се овоме удиви, и чуђаше се разуму мужа, а стиђаше се његове несравњене врлине. Затим мало дана оставши, би послан од цара и уједно оца са многим чашћу да пребива у неком диоклитијском месту,⁴ пошто су му приношене обилне потребе на свако угађање. А он сина, који је дошао с њим од Константинова града, предаде га његову деду. Од тога времена богољубазни Стефан постаде већи у љубави Христовој, и храђаше се у души неком божаственом сладошћу, и имађаше добре наде у свему.

Х

Смрт краља Милутина. Стефан постаје владар

Када је прошло много времена, и када је требало да се изврши божаствена воља, дође цару напрасно нека болест, и када се осећаше зло и да неће више живети, заповеди да буде однесен у свој му манастир, где оставши мало дана, остави живот, и ту би погребен у од њега сазданом манастиру, месту званом Бањска, због топлих текућих вода, а црква која је тамо, посвећена је првомученику Стефану. А када је цар издисао, многи су брзо притицали ка Стефану, и јављали

му што се догађа. А он мишљаше да је то пре-
вара јер не беше тако лак на измену, од чега
многи страдају лакошћу разума. А када сазнаде
да је очева смрт истинита, одмах бацивши убрис
од очију, показа се онима који су се скупили
светао лицем, а још светлији очима, и препаса
се на достојно му српско царство. И пошто се
такав глас свуда раширио, један другога не сти-
жући ка њему течаху. А (такође) војништво без
мала све, и велможе које су у савету. А чинов-
ници и који су над царским данком постављени,
ови сви текући припадаху к његовим ногама, и
одаваху царске добре хвале. А он све грлећи цело-
ваше и говораше им речи пуне користи а уједно
и премудрости, и некако полагаше у њихова срца
неку силу усрдности. И беше љубим и жељен од
њихових душа, и окруживаше га велика мно-
жина оних који носе оружје.

XI

Стефанова борба са братом Константином и крунисање
од Никодима. Победа над Константином

Када је Стефан био у овом и када се крепио
и висио Христовом силом, и када су сви његови
поданици имали велико смирење (мир), Констан-
тин, брат његов од друге матере, сакупивши до-
вољно војске, а призвавши још и од околних пре-
дела не малу помоћ, иђаше на њега, и пославши
заповедаше да се брзо уклони с царства, јер го-
вораше: „Када се кадгод чуло, да слепо човеку
приличи царство.“

А када је (Стефан) ово чуо, и пошто је имао
спремљену војску, заповеди да се скупи, и рече:
„Не приличи пре поћи на рат, док не одам оној
која началствује црквама достојно поклоњење“ —
и тамо иђаше. А срете га онај који је светитељ-
ствовао, тадањи архиепископ, са многим радошћу
и царском чашћу, Никодим звани, и Христов уче-

ник заистину по првом Никодиму. А када су били у цркви, архијереј узевши рукама круну царства, венчаваше његову часну главу, показавши га као савршена цара свим илирским народима. Затим, оставши отуда, иђаше на борбу. А када се приближише обе војске, милостива она душа осети милосрђе према брату, и овако му послаше писма:

„Стефан, милостију божјом цар Срба, веома жељеноме брату наше државе, Константину, поздрав. Што се мени догодило, према божјем промислу, који све добро удешава, сам си истинито чуо. А сада опет знај да ме је Бог помиловао и постављен сам као цар отачаском уделу, да страхом божјим и његовом правдом владам народом као оци наши. Зато престани са оним што си почео, дођи да усрдно видимо један другог а и прими друго достојанство царства, као други син, а не ратуј са туђим народима на своје отачаство, а довољно је мени и теби у толикој ширини земље живети, јер ја нисам Кајин братоубица, но Јосифов друг братољубац. Његову реч јављам сада теби, као он тада ка браћи: Не бој се, јер ја сам божји. Ви савећасте о мени зло, а Бог савећа о мени добро.“¹

Овако дакле Стефан. А он ни мало не послушавши, спремаше војску за битку. И када су се сразиле обе стране, би побеђен онај који је пошао да чини неправду, и падоше многа тела једнородних, а многи се одлучише на бекство, и сам Константин паде јадно, добивши такву награду за своју лудост, а његови људи се склонише к Стефану. А шта је било после овога са блаженим мужем? Даље је имао све у рукама, и нико се није смео противити, но сви околни слаху кнезове са многоценим даровима као молитвенике и мољаху да имају са њиме мир, и склањаху се под његову руку и мољаху да им заповеда као слугама, и обећаваху му сваку добру покорност.

А он, уколико се велико царство ширило и множило, утолико је носио смернију мисао у

876 2011 41 Милоштинске

ниским мудровању, често постелеу мочехи суза-
ма, не само у ноћи, као што пева пророк, но и
свакога дана савест омиваше сузама, називајући
себе, по Давиду, црвом а не човеком, и земљом
и пепелом, по Јову. Јер не постаде роб женским
сластима као Соломон, нити погуби војску цар-
ства као млади Ровоам,² нити прогна пророке
као Ахав,³ нити дрзну, бесловесни, на свете као
Озија,⁴ но штавише напротив овима савијаше пред
архијерејима висину царства, а свете часно по-
штоваше великим страхом и побожношћу. А
остало све по чину и богоугодно управљаше.
Такав беше увек спомињани Стефан.

XII

Женидба Стефанова и милостиње

Пошто беше лепо да он има и помоћницу ка
богољубазним делима, онај који у свему про-
мишља њему корисно, изабра такову мужу до-
стојну, која од града солунскога од царскога
корена будући дође на царско, блажена Палео-
логина. А Господ чини и ово, прослављајући сво-
јега угодника, јер у свима његовим годинама
земља издаваше велико обиље плодова тако да
су се сви околни чудили његовој држави, тако
да су и многи из далека остављали своја ота-
чства и тамо прелазили. А хришћански род
расташе и црквене (ствари) беху добро управ-
љане, а све царске беху по чину. Војништво беше
страшно непријатељима само када чују за њега,
а добронарочити Стефан сијаше као неко сунце
због свога живота, који се сијао врлинама. Беше,
дакле, љубљен душама свију, и чудан разуму
милостиње пиљаше свуда као неке зраке. Јер
слушаше што је писано: „Милостиње хоћу, а не
жртве“¹; и: „Онај који је милостив ништему, Богу
у зајам даје.“² Довољно их примише Египат и

Александрија, свештена Гора Синајска, где Бог некада стаде са славом, дајући људима завештање (закон), Јерусалим и сва Палестина, Константинов град и Тесалија, а нарочито много благо добила је обитељ (манастир) Сведржитеља (Пантократора у Цариграду), па и Света Гора Атонска обилно поцрпе његова добра дела. Али довољно је о овом.

XIII

Зидање Дечана и цркве св. Николе

Пошто је божкаствени крепко држан неисказаном жељом (да Богу угоди), то увек има баше на срцу (мисао): „Шта ћу дати Господу за све оно што ми даде?“¹ Изволи задати храм у славу Христу Сведржитељу (Пантократору), и ту положити сву своју усрдност. Обилазећи многа и различна места по целој својој области, границе прикладно (место) за такво дело. И нађе неко место у пределима хвостанским, звано Дечане, и када ово добро сагледа, многим сузама благодарио је Бога, и обративши се к велможама који су с њим, рече: „Колико је страшно ово место, ово није ништа (друго), но дом божји“² — као што рече Јаков. А они (рекоше): „Слушасмо пророка најсветлијега међу царевима (тј. Давида) где говори у псалму ка Богу за цара: Жељу срца његова дао си му и ниси (га) лишио воље усана његових.“³ А сада то видесмо на самом делу.“ А цар (рече) к њима са радошћу: „Шта друге да више желим, о изванредни богољубазних другова, моја усрдност се саглашава са овим местом.“

И тако са речју заповедаше да брзо дођу каменосечци и да се поставе од поморских градова начелници здања тога. А сам поставивши шаторе, ту пребиваше, дивећи се красноте месту, јер лежи на највишим местима, сачићено сваким дрвећем, јер је место многогранато и много-

плодно, а уједно равно-и-травно, а ода свуд теку најслађе воде, а ту извиру велики извори и напада га бистра река, чија вода пре укуса даје велико красовање (руменило) лицу, а после укуса велико добро растворење телу, тако да се нико не може наситити љубочашћа воде. Са западне стране затварају га највише горе и њихове стрмине, и отуда је тамо здрав ваздух. Са источне стране овоме се приуподобљава велико поље, наводњавано истом реком. Такво је дакле место часно и достохвално за подизање манастира.

Прво около подиже град, довољно дуг и широк, утврђен честим кулама, а врата манастира наспрама црквеног лица мало се клоне ка јужној страни. А поврх ових (подиже) превелику кулу утврђену, тако да је по висини равна црквеном врху. А по зидовима града около прилепљене (су) ћелије иноцима, као нека птичја гнезда, чему доликује реч пророка: „Бих као птица која се усамила на зиду.“⁴ А начини велику трапезу, по здању највећу, уметништвом делатеља, мађере и мађупницу, устројено у пространство. Па начини и игуманију, неко чудно дело и достојно повести, и све саздавши по реду и у лепоти, покрива многим оловом.

А посред свега овога он, добролепни, подиже и боголепни храм, који унутра има велику дужину и ширину, а висину толику, да се утрућују и очи оних који гледају. Држе га стубови од мрамора извајани, и ишаран је разним сводовима. А споља састављен је многочудно од уструганог мрамора црвенога и уједно белог, и камење једнога са другим сачлањено је дивно и најуметничкије, тако да изгледа да је лице целог онога храма један камен, пречудно састављен вештином да изгледа као да је срастао у један, који се јавља у немсканој некој лепоти, тако да се велика благодет сија онима који гледају, и увек лепота камена и величина даје храму највећу красоту, пошто је савршено извајан камен, на достојнолепност онима који су га учинили.

А златне и сребрне сасуде, и свештене одежде и свилене тканине, које су имале бисере и драгоцено камење, не могу се задржавати и опisivати. Толики и такав храм саздавши, предаде Богу Вседржитељу. Затим дозвола и равна анђелима настојатеља онога братства, по имену Арсенија, мужа остарела у врлинама и довољно претрућена испосништвом. Приложи манастиру много села и приходе по различним местима своје области за потребе братији, као што (то) и до данас стоји (пише) и у премудрој његовој хрисовуљи, показујући његову жељу и усрдност к Богу, и ово све њему уручи.

Затим подиже и цркву од основа добром посетитељу, великоме Николају, близу манастира споља, за свагдашње слављење његово. А и унутра у манастиру, с јужне стране великога олтара постоји други олтар у част и славу овога светог оца. Ово је дакле овако изгледало.

XIV

Борбе са бугарским царем Милтилом и битка код Велбужда

Други изненадни подвиг снађе цара, јер бугарски цар Михаило, узневши се многим успесима и славом царства, подизаше се на српску власт и жураше се да је покори, а велика је била, дакле, његова војска, сакупивши (је) од различних народа, а призивавши још и не малу помоћ Гота, који су живели с оне стране Дунава, и иђаше подобно мору које се таласа. И што је у уму смишљао, то се журио да делима изврши, гледајући толику множину која се не може избројити. А Стефан, сазнавши за ово из писма, смути се, што беше разумљиво, и посла да се скупи војска која ће ићи за њим, а сам се жураше, уколико је могуће, да (га) претекне са сином Стефаном. И када је био на месту такозва-

ном Велбужду, које припада к Сардикији, ту обе стране угледаше један другога, и наши беху веома мали, а множина њихова, тако као када би неко рекао пет на тисућу.

Посла дакле најхришћанскији Стефан бугарском цару да буде измирење, говорећи: „Зашто се трудиш да погубљаваш родове бугарске и српске, јер део твога наследства имаш у рукама, који ти Бог дарова. Буди задовољан са својим, да ти добро буде, а не жели друго, што Бог другима дарова, јер долазиш у сукоб са Богом, као онај који смућује и ратује оно, што је од њега добро раздељено. А ако си толико ратоборан, оружај се против варвара, а не на Христов народ, чији сам ја по његовој благодати пастир, који те уз то није ничим увредио. Помисли колико крви има да се излије, колико матера да остану без деце, колико ће се телеса са обе стране изложити птицама и зверовима на храну? Колико ће због ових бити истраживање ономе који је ове бесловесно погубио, а који је оставио оне, који су далеко од нас да мирују? Сам имајући подобно (оно што треба), обрати се ка својима, јер они који се журе да уграбе туђе, изгубиће са овим и оно што мисле да сигурно држе, пошто тако суди свевидеће око.“

А он, чувши ово и рикнувши као звер, испуни великим метежом предстојеће и подизаше језик непобожности и прегње против Стефана и (прећаше) крај. „Ако — рече — не дође до ујутро кад се сунце јави са истока, и ако, пошто падне, не поставим ногу наше непобедне државе на његов врат, то ћу пославши довести га свезана бешчасно, и после других многих и великих мука, предаћу га најсилнијој смрти.“

А шта Стефан када је ово чуо? О, благородне душе! О блажене наде! Из дубине удахнувши, рече: „Господ ми је помоћник и нећу се убојати, што ће ми учинити човек. Господ ми је помоћник, и ја ћу погледати на непријатеље моје.“ И, дозававши војводе, заповеди да се уређује војска и

да се спрема за борбу. А сам у своме шатору стојећи, мољаше се, подиговши своје непорочне руке к Богу и њега призиваше у помоћ. И тако проведе сву ноћ стојећи. А када је настао дан, изиђе имајући светлост на лицу, као Мојсије у старини када излажаше од шатора сведочанства. Јер такво је дело молитва, да не отпушта онога који се моли таквог, каквог прима, но много светлијег. Затим уједно скупилаши сву војску, и поставивши сина Стефана по средини, уручи је њему, говорећи:

„Идите, децо, у име Христово, да се изврши његов праведни суд. Будите храбри, јер пише: Једни на колима бојним а други на коњима, а ми ћемо признати у име Господа Бога нашега.² Нека се не устраши срце ваше,³ гледајући на множини оних. Јер када Нахирим,⁴ војвода цара асирског, опседаше Јерусалим, Бог видевши смерност и озлобљење народа свога, посла једне ноћи једнога анђела и уби од пука асирскога 185 тисућа, и сада ће, уздам се, с вама послати анђела својега, да сруши гордога пред лицем вашим. Јер пише: Бог се противи гордима, а смернима даје благодат.“⁵ Оваквим боговећаним речима учинивши све усрднима и њима у срце давши неку божаствену силу, отпусти (их) на борбу.

А он, опет дошавши у обичак шатор, претклонивши колена и положивши лице на земљу, ронећи сузе, мољаше се узрочнику пресуда. А Бог послуша својега угодника и онај силни горделивац би побеђен са свом војском својом, као некада Амалик,⁶ дејством молитве, и не могаше избећи суду божјем. Цар бугарски би ухваћен од српских војника и би преведен ка сину цареву Стефану, који је тада показивао у борби велику храброст, и ту се лиши живота бедно. Оно што он спремаше другоме, би праведно на то приведен. И тако се Бугари испунише стида, изгубивши многе од своје војске. И узевши мртво (тело) тога Михаила и свршивши над њим потребно, спремивши мртвога обичним предовољно, и Алек-

сандра његова нећака поставивши за цара, одоше својим кућама.

А победитељ Стефан украшавајући се светлим победама, врати се својој кући, а народ га је сретко и венчавао победним песмама, хвално и чудно се, благодаревн Бога, што су стекли такова цара, нарочита међу свима правима. А када је дошао у манастир са славним кнезовима и са многим десетинама тисућа, писаше победне (песме) Христу цару и испуњаваше се ненсказаном радошћу, гледајући таково уређење своје усрдности. И од тада се жураше ка већим подвизима.

XV

Стефан подиже манастир — болницу

Зато и начини и други манастир, три стадија далеко од велике обитељи, хелије учишћено добро саставне, и украшен редовима одара (кревета) и снабдевен свима другим потребама, ради таковога требовања. И тамо сабра по целој његовој области братију који се налазе (болни) од свештене болести, довољна множина по броју, оне који су имали изједено лице узаврењем крви, пошто је месо отпало, и пошто су се прсти отргнули од самних околних костију, и разделили се од члановног састава. Оне који су се сасвим савили и нису могли ништа радити, и оне који нису могли слободно дисати, ради љутине која је излазила изнутра. Призор беше, ванстину, јадан и гледање је изазивало сузе милостивим очима. Тамо уређоји да добијају одмор какав ко хоће, дајући свакога дана обилно што се нашло за њихово умирење. (Приложи) копрена ткања, ради мекоће, ради лежања оних свештених тела и мирисна мира ради хлађења огња који се диже. А постави њима и стројитеља од двора, блага и добра мужа, запозедивши да свима овима угађа и да им ублажава болове који долазе од болести.

А сам тамо често долажаше, једном правећи се да је неки од војника, и овима довољно дајући новаца, а други пут и јавно дају. Овима клањајући се, грдно је усрдно она састрадатељна тела, целујући их са сузама, говорећи к њима речи утехе и хвалећи их, што се ради привременог страдања и које брзо пролази, удостојише бесконачнога царства. И ни Соломон се у свој слави царства свога не красоваше,¹ колико он овим сабрањем страдалника, и многе ноћи провођаше беседећи с њима, јер беху међу њима мужеви, који су се удостојили неким божаственим (даровима). Није ми сада згодно време да даље пишем о овима, за њих је потребно друго тачније упражњење и расположење. А сада доспевши изнећу како је био мученички крај његова живота, и како се он настанио у збору мученика.

XVI

Стефаново спремање за смрт

Једне ноћи по свршетку јутарњих песама (тј. јутрења), прилегавши на своју усамљену постељу, мало заспа. И угледа великога Николу у такој слици као што му се и раније јави. И опет Николај, опет обична корист, опет хоће да боље добро јави. Дошавши к њему рече: „Спреми се од сада, Стефане, за смрт, јер ћеш убрзо изићи пред Господа.“ О добре вести! Уставши од сна, сузама радост мешаше, и себе бацивши на земљу, благодараше Бога и весника доброга пресељења.

Јер он се жураше увек и хоћаше, ако му буде могуће, да остави земаљске узбуне, и даље да живи са Христом. Затим призвавши настојатеља манастира, напред споменутога Арсенија, и њему изнесе много злата, говорећи: „Часни оче, остало време живота мога сврши се, ради тога ово узевши, сачувај ради манастирске потребе, јер не знам који ће царевати после нас, какви ће бити про-

извољенем." И ово, дакле, даде ради обилтељм
а други део ради оних блажених страдалица, а
остало сам раздаваше, а мало њих су знали за
његово дело, јер он тада све ноћи до часа правила
провођаше ходићи по граду и тражећи оне који
требају.

XVII

Стефан Душман диже се прогис свога оца,
Стефана Дечанског, и даје удасити свога оца.

А Стефан, напред споменути син његов, много
пута био је рањен жељом царства, изнутра кри-
јаше змију (зло), од страха да га неће добити.
Затим не могући трпети пламен стремљења, има-
јући за собом много војништва и многе од начел-
них велможа, пређе у арванитску земљу, одлико-
вану достојанством трибуна, и тамо се опаса на
свесадржање царства, и ову одузе од отачаске
области.

А шта је чинио он, кротки, када ово сазнаде?
Много пута посла к њему да остави неподобно,
и да заједно са њиме живи, а после мало времена
биће уједно наследник и молитве и царства. Но
како ће послушати добар савет душа која се јед-
ном устремила на зло? А нашавши овога где се
не покорава, препусти да се на њему врши божји
промисао, и пребиваше вршећи многа добра дела,
да се не пресели одавде без многа добитка. Затим
и Давида кроткога у овом ревноваше, и синовље
гоњење усрдно подносаше.

А када су неки рекли к њему, који су пока-
зивали у многом да су његови: „Зашто је твоје
толико штеђење о сину? Зашто толико одлагање
и закашњење? Бар пославши војску, испуни је
великом коришћу (пленом) и овим ћеш показати
своју моћ, а застрашићеш његове војнике и даље
се неће смети подизати на рат против тебе.“ А он,
каже се, некако необично погледавши на њих,

рече: „Зашто ви тако ожесточавате кротку душу, и зашто је покорну закону божјем присиљавате да му се противи? Када примисмо добро из руке господње, као што рече Јов,² зар нећемо претрпети зло? Довољно се насладих добара садашњег живота, добивши, као што је познато, славу и царскога имена, а треба и свако зло истрадати, и имати неки достојни део тамошње утехе, да не буде и нама казано оно по правди, што је речено ка богаташу: Приммо си своја добра у своме животу.“³ Нашто ће се они посрамити и неће му на то моћи дати никаква одговора.

Јер отако прими вест о блаженој смрти, није обраћао своју пажњу ни на што друго; само је често био погружен у скрушености срца и сузама, и по обичају тражио је ниште. А зато и нађе згодно време син, а уједно и нападач, и напрасно (изненада) дође са многим силама, и имађаше у рукама оца са женом и децом, и њих даде чувати у другом граду, а њега посла у тако звани град Звечан, и после неколико дана осуди га на најгрчу смрт удављења.

О неправедне осуде! О немилостива одговора! Како не помилова отачаску утробу, како се не умилосрди на родитељску старост? Како се не постиде седине? Како се не сети онога који је рекао у закону: „Поштуј оца и матер.“⁴ Па и зле слуге злога господара, како смедоше, таково наумивши, ићи слободним ногама? Како се идући не изменише ка милости? Како ли, дошавши на место, смедоше погледати на оно свештенолепно лице? Или како се дрзнуше да се својим скврним рукама дотакну његова света врата? О неумесности! О лудости! Како се не осушише злочначке руке? Како не ослепише њихове очи, као што кажу списи многих светих да је било. Али како би био савршен мученик, ако не овако? Јер један је удео мучеништва, а многи су начини смрти. И тако предаде Господу блажену душу, од анђела прихваћену и хваљену, а многострадално оно и часно тело би донесено у његов ма-

настир, и достојноледно обилно извршише се свештенословља, и предаде се ризница гробу. А њему ништа слично, но као неко сунце под земљу зађе. Но доста је о овом.

XVIII

Чуда на гробу Стефана Дечанског од његових моштију

А ја, о свештено сабрање и часни оци, нисам мислио да ово сахраним у дубину заборава, но да изнесем на јавност и да предложим вашем слуху, као онима који су христољубиви и мученикољубиви, да не би у неким малим речима (списима) осиромашила толика богатства божаственога мученика, трудећи се уједно и да ваш слух узвеселим слушањем повести и чудотворењем мученика, које ћемо сада изнети.

Оно свештено и страдаљничко тело општа мати земља задржа у својим недрима седам година, а постидевши се добродетељне силе која је у њему, сачува га целога по заповести онога који га је створио, које према томе није никако имало да по природи иструне, но таково (остаде), као што ће даље реч показати.

Једне ноћи када је спавао еклисијарх¹ манастира, јави (му) се неки чудни и светлошућу неискazan, и заповеди му да из земље изнесе тело његово. А он уставши и застрашен бивши, испреча настојатељу виђење. А он овога отпусти, рекавши да треба да буде дело, а много се (што) јавља у сну. А сам у мислима много размишљаше о овом, и сав беше у ужасу, знајући сигурно муча врлине и његова страдања на правди, и сучаше да ово до краја никако неће остати необличено. И опет када беше прошло мало дана, јави се (опет) еклисијарху, заповедајући то.² А он и опет јави великоме. А трећи пут јави се најстрашнијим начином заједно еклисијарху и игуману, и укорје их као оне који нису веровали.

И пошто се о овом раширио велики глас, дође и до архијереја места, који се веома устраши и удиви, те сабра архијерејски сабор који је под њим, и црквени клир, и дође у манастир. Затим када је у цркви био, заповеди скинути камен пребогатог гроба, и када је ово извршено, о слатке повести! Сила неисказаног угоднога мириса испуњаваше све, не само оне који су се у цркви налазили, но и (оне) изван цркве по целој области. И нико од ту сабраног народа не остаде, а да се није насладио такова доброга мириса. И тако свештеним архијерејским рукама би положен у ковчег, светије и часније дело од оних заветних таблица, да сви виде и да се клањају, а онима који са вером долазе да даје исцељења разних болести.

Јер један који просећи сеђаше код манастирских врата, који је некад боловао од огњице, би лишен гледајућег осећаја очију, и за четрдесет година био је искушан таковом казном, давши лекарима многа имања, јер беше од имућних, и никако није могао постићи утеху страдања. Па и ово (имање) расточивши, постаде бескућник и просјак. Овај, сазнавши да је оно часно тело извађено из земље, и да лежи пред свима, према свачијој вери, као исцељење које се не купује златом, но које се добија усрдношћу, оставши приспе ка црквеним вратима, и пошто му не беше забрањен улаз, јер се множине (људи) стицаху на поклоњење непропаљљивог тела, и један другога притискиваше. Стојећи напољу, топле сузе изливаше бијући прси рукама, а језиком говорећи молбу мученику, угледавши се на веру оне жене која се (спомиње) у јеванђељу, да га, као и ону, нада не посрами, тако и овога. Јер када се већ вршила божаствена служба, некако лако добивши улаз, и приведен од вође ка најсветијем ковчегу, главу приклонивши, лице са очима положи на тело Светога. И о чуда! Уставши гледаше жељену светлост, избавивши се пређашње таме, и који је пре тога био вођен, постаде вођа

и ходећи проповедаше величија божја вршена од
Стефана. Па и многи други хроми, раслабљени,
неми и глухи, примаху ослобођење од таквих
страдања, дотакавши се са вером његових мошти.
Ју, и они који су ове знали кажу да су до
скоро били живи.

XIX

Похвала Стефану

Да ли је ово, дакле, чудно? Никако! Јер
Христов је ученик, који је рекао: „Дела која ја
чиним и тај ће чинити.“¹ Ваистину, Стефан по-
каза дела достојна вере, а веру украси делима,
а дела вером запечати, а та (дела) су ово: вера,
нада, љубав,² незлобије, простота, милостиња, кро-
тост, дуготрпљење,³ правосуђе, брига за сироте и
удовице, подвиг за побожност и што је највише:
смерност. Јер ову приложивши осталим добрим
делима као нека крила, достиже времена над-
светска, настањујући се као великомученик са
мученицима. Овај дружећи се са онима који су
благочастиво на земљи царевали, пошто је ове
превазишао многим делима, зборује са препо-
добнима, јер притрже (присвоји) и нека од вели-
ких њихових дела, поставши им сличан честим
молитвама и сећањем смрти, свагдашњим сузама
и смерним мудровањем, па се и спреми да уђе
у дворјацицу са мудрим девојкама. Јер испунивши
многе сасуде уљем предовољно, и представивши
светилник, очекује страшни долазак слаткога
жениха, који ће бити у поноћ. А који су то са-
суди, чујте вазљубљени: утробе ништих, утро-
бе гладних, плећа нагих, сузе удових, невоља си-
спреми светилник; њихову оскудицу тешећи Стефан,
Јер колики речени на свој украс.

свељудском оном сабору, показујући тога страш-
ном судији, који је њих улокојио ради његове

љубави и који им је олакшао болове од страдања! Колики ће језици једним гласом подиговши се јасније од трубе показати мужа милостиње, и што је он њима сакривено чинио. Ово ће они јасно изнети пред анђелима и људима. О благога обличења! О добрих подказивача Стефанових! И када је жених долазио, најће природна потреба и учини да све задрема и заспи. Но и када је спавао, сасуд његове свете душе чини чудне (преславне ствари). И када је дакле толиком славом био прослављен у садашњем времену, каква и колика ће му се тада даровати, (наиме дароваће му се) што око не виде и ухо не чу, нити узиђоше човеку на срце, што Бог спреми онима који га љубе.⁴ А када се од чести упразни по апостољу, када са Владиком и женихом уђе у зборницу (свечану дворану), затвориће се врата.

Шта је, дакле, што је чудни Јосиф од браће продан и у ров бачен био слика Христова? Зар није Стефаново заточење исто, па и лишење светлости поднесе. Ја мислим да је смрт боља од такове казне. Зар није онај био цар Египта, а овај цар Србаља? Само је онај био у сеновном закону, пре закона благодати и владар безбожном и скврном народу, а овај у самој благодати, и изабраном народу, народу свештеном, стаду Христову, који је много више изнад онога.

Био је друг многострадалном Јову. Као што је онај превазилазио источне цареве побожношћу и правдом, тако је и овај западне милостињом и незлобивошћу, славом и богатством много више надмашио, и на крају насилно погине, нераван обојници, и као што је у свему, тако је и овде. Стефан већи мученичком смрћу.

Овај се може нешто упоредити и ка Исусу Навину⁵ и Још виши је подвигом за народ, и вођењем битака против народа који наваљују и траже да озлобе божје наследство, коме он беше чредоначелник, и то не оружјем ни луком, јер се никада није уздао у њих, но уздицањем чистих руку, као други Мојсије, и дејством молитве.

Давид (је био) цар у Израилу и кротак, о коме Бог сведочи, говорећи: „Нађох Давида Јесејева, мужа по моме срцу,⁶ па и писац песама (псалама) и играч пред ковчегом. И овај, дакле, (је био) цар и кротак у смерности, и посведочен не речима, но делима показан од Бога народу. А и он је био певач песама (псалама), које извиру од срдачног инструмента и достижу у уши Бога Саваота, а молитве су тихи усклици, а духовно је играо у колу, не ногама, но душевним осећајима. Чудни Соломон био је у премудрости и лепоти изнад свих који су царевали у Израилу, али је био роб женским сластима, те пороком славу унакази. А овај мудрошћу, коју је по природи имао, сачува се премудро од таква порока, јер жељу душе беше управо ка надземаљским (стварима). Зар није онај саздао многозлатни и многославни храм, али на потребу службама законна и на освећење Израилу жестока срца? А овај сазда храм благодати за служење и достојање божаствених тајана и за молитвено сабрање народа Христова. Шта су према овом делу много спомињани храм кизички и његови ступови уметнички сложени, и Јосифове житнице или на пољу сенарском не добро смишљени зидови куле, или дом у Ефесу⁷ веома усрдно дакле устројен, али не на корист онима који су га створили? А беше по Данилу муж најбољих жеља и ревнитељ по Илији.

Такова су Стефанова исправљења, такове су предности благочастивога цара, такови су плодови богољубазне душе. Не везује се он толиком самодржавношћу, не украде се гордошћу, не претпостави што од видљивих мисаоним, но круна овога земаљскога царства испосредова му небеско царство, и његова света душа настани се у неизречној слави, а свештено његово тело би остављено као неко многоцено наслеђе његову отачаству и свима, пошто нас Бог воли.

Када ово не би овако било, требало би свачако да се престави као Ђнох.⁸ Јер чије су часне

мошти у нас, верујемо да је и преблажена душа
тога некидљиво с нама, која испуњује молбе
наше ка спасењу и која чува од зала која надила-
зе, и која се противи и јавном казнама кањњава
оне који нападају на његов манастир и који ос-
крбљавају анђелски чин у њему. Чујте, о љубаз-
ни оци, повест, која није непозната ни вашој
љубави.

XX

Одмалда Стефанова Ивоју и Јумчу за насмља
зчињена Дечкима

Неки Ивоје би постављен од царице Јелене¹
за челника, неправедно и непобожно. Овај дакле
у почетку притвараше побожност и смерност, ре-
кло би се: вук покривајући се овчијом кожом,
а затим откри звера који је унутра живео. Од-
мах се показиваше љут и беше стан сваке неуме-
ности. Овај, идол непобожности, присвоји јавно
све што је у манастиру, и устроји да се то управ-
ља од сваке достојне чести, тако да се није смео
звати ни именом игуман. Па и онај свештени збор
инока стављаше на разноврсне невоље, тако да
нису смели ни слободно ходити посред манастира.
И да укратко кажем, тама начелствоваше светло-
сти и вук беше пастир овцама, и нека велика и
неутешна беда покриваше душе свију. Затим ка-
да се враћао на коњу, као што је имао обичај, а
пошто су многи ишли пред њим и иза њега, а
беше подневни час, када и братија појаше шести
час. Тада у тај час, када је он био близу мана-
стирских врата, јави му се Христов војник, ја-
рошћу сретајући онога који се разјаривао против
његових људи, и кажњавајући мучитеља по пра-
ведном суду. Јер изгледаше да га је на сусрету
збацио с коња и забио му два велика гвозђа у
грло, која су прошла чак до груди и јетара, и

ништа се од њега није могло чути, само их мо-
љаше да му брзо доведу ковача, тако да када је
био унесен у манастир и ковач је био ту, али река
није могао говорити, и прстом машући показиваше
овога, и унутрашњу праведну казну показиваше,
и у таквим љутим мукама испусти јадну душу.

Али и друго сведочанство изнећу вашој љу-
бави, али страшније од првога, што и саме наше
очи видеше, а и многи други беху гледаоци. Го-
ворим о оном Јунцу, који је према делу добио и
подобно име, јер подобно неукроћеном и дивљем
јунцу дође у манастир, послан од оних који су
тада благочастиво владали да чува место, јер се
тада догодише међусобни ратови и чињаху се
изненада и честа плењења, и не мала пролива-
ња крви.

И као безумни, према писаном, рече у срцу
своме: „Нема Бога.“ А поквари се и омрази се у
управљању, јер све што беше у манастиру, има-
ђаше у рукама. Обраћаше како му је воља била, и
а игуману заповеди само неки мали део хлеба и
других потреба давати, и то не када он хоће, но
када хоће онај који даје, и свима који се у ма-
настиру запрети да никако к њему не долази, па
и ако би ко по обичном начину ради користи
дошао к настојатељу. Излазећи од игумана упа-
даше у руке његових слугу, слично ловачким
псима који гледају и очекују жељени лов. И ако
је такав био инок, примаше многа бешчашћа и
претње, а ако је био мирјанин, добијаше довољно
батина, и ноге његове метаху љуто у кладе. А они
блажени и ваистину Христове овце не узимаху
претње онога звера ни у шта, а поковаху се па-
стиру као што треба, са топлом вером и топлим
усрдношћу, доносећи довољно хране и обилно
што је на потребу, и никако не трпљаху да се ни
мало разлуче од његове љубави, и остајаху даље,
чекајући помоћ утехе одозго, држећи заједно са
настојатељем, једно мудрујући, једним устима
молећи се да приме уклањање оне беде.

Када је од
би позван Јун
оне које је им
личијем, завет
управљају ств
стојатеља, да
А ако га, гра
заклињаше
свај, као шт
онога који
Господ га н
виђаше да
у пук, где
вигу будућ
Затим једн
остаде у ц
нарх. А от
ник, са су
овако му
љене наш
облак жа
ње пораба
је обитег
Јунац на
прећути!
из цркве
А у
са друг
ше вра
ћи ка
врата
теља,
рукама
шен
ковче
што ј
ламба
тако
СИЛН
А Ју
шни

Када је од тада прошло нешто мало времена, би позван Јунац нишом, на војску. Подиговши оне које је имао у власти, иђаше са великим величијем, заветшавши онима које беше оставио да управљају стварима да још више злостављају настојатеља, да би устранивши се оставио манастир. А ако га, вративши се, нађе, многим заклетвама закљичаше се да ће га убити својом руком. И овај, као што рече Давид, „гледаше грешни на онога који није учинио никакву неправду.“ А Господ га не остављаше у његовим рукама, јер виђаше да добе његов дан.“ А он тако достиге у пук, где неки град опседаху. А игуман у подвигу будући, многе ноћи прозвођаше молећи се. Затим једне ноћи по свршетку Јутарњег пјенија, остаде у цркви, а за то је знао једини панамонарх. А отворивши ковчег у ком је лежао мученик, са сузама целиваше његове свете руке, и овако му из дубине душе јављаше: „Види озлогљене наше, народа твога Христов војниче! Види облак жалости који нас је покрио. Види последње порабоћење твога наследства! Види каква ти је обитељ, коју си ти саздао Богу. Ову скверни Јунац начини пећином разбојницима. Види и не прећути!“ И када је он ово изрекао, излажаше из цркве.

А у тај час, када је Јунац спавао у војсци са друговима својима, гледа у сну као да се беше вратио из војске, и пролажаше манастир. Идући ка цркви. И када прође припрату, уђе и у врата звана царска, као да ће ка столу настојатеља, да га тамо убије са железном палицом у рукама. Али га срете неки страшни муж, украшен царском одећом. Изишавши од места где ковчег стоји, са дугом и проседом брадом као што је и насликан, и удари га по лицу и прсима ламбадом (свећњаком) коју имађаше у рукама, тако да је изгледало да се ламбада сломила од силнога ударца и да је остала њезина половина. А Јунац се окренуо натраг да бежи. А онај страшни стигавши тога, удари (га) у хрбат посред бе-

дара и у десну мишицу као копљем са остатком од ламбаде, рекавши: „Ово ти је одмазда, да се навикнеш да не чиниш свирепства мојој обители (манастиру) и народу.“ Рикнувши (Јунац) дакле као звер, он који је подобан томе, и од сна скочивши, дуго је био немоћан јако стењући и полагајући често руку на (ударена) места, која по божјој дозволи примише казну. Окреташе се у постелеи десно и лево. А другови који су били с њим били су у великом ужасу и стојали су за много часова као избезумљени.

А после у неке када је овај једва к себи дошао, питаху да сазнају узрок онога изненаднога пренемагања. А он и нехотице казиваше истину. И тако обузет великим пламеном (врућицом, огњем), страдаше последње (дане), тако да када је био донесен у манастир, лежао је седам седмица, пошто је гнило тело и кости прободених места, тако да су се видели и сами унутрашњи (органи), који су такође сагнели, тако да је зли смрад оних рана по целом манастиру досађивао онима који се (у њему) налазе. Језик му је отпао и зуби су се расцепили од велике злољутине, и могао се видети онај који је пре био горд где лежи слично давнашњем мртвацу, који је сагнιο. Дирљив беше призор очима, и сузама неутешно начинање, да се разуме умном финоћом, нешто најстрашније, и о чуда! Јер не испусти прво душу по реду природе, а затим да је тело подлежало својственој распадљивости, но је тело прво грозно и неobiчно сагнило, а душа је унутра била насилно држана, за поуку другима. Затим и саму њу најпосле силом испусти.

О доброг заступства, о брзога промишљења Стефанова, о својственога боловања за своје слуге! Јер одмах метежи престајаху, узбуне се утолише, неумесна пировања ћутаху; и бешчиња која се догађаху посред манастира, беху уклоњена, и њему слична чета беше одагнана. И да сажего кажем: Очисти Господ земљу народа свога пославши Стефана. Слушајте ви који се борите

са Богом и који желите да уграбите црквене ствари, слушајте и беките као од огња; нека вас уцеломудре напред речене страшне повести, а још према писаноме: „Нека те поучи смрт брата твога.“ Довољно рекосмо о овом. А обратићемо реч ка првим (стварима).

XXI

Позив на прослављање Стефаново

А када нас постиже и његова свеосвећена успомена, празнујемо, браћо, празнични и љубазни празник духовни, јер посред нас сада невидљиво стоји, сишавши од неисказаних висина, венчавајући свакога по мери усрдности, и ништа од нас не моли, осим да се држимо врлине. Празнујмо (га) у псалмима и песмама духовним, у кротости и правди, у вери и нади и љубави, у смртности и истини, у чистоти и милостињи, и у осталом чиме се угађа Богу. А загрлимо и овај свештени ковчег, у коме је ризница божјих чудеса, дотичући га се побожно уснама и очима, окропи-мо сузама радости његове свете стопе, које су згазиле до конца непријатеље и њихову за зло вешту моћ, која се устањила као паучина. Целивајмо руке мирисније од скупоценига нарда, које се често уздизаху Богу, и увек пружаху ка ништинама, тј. када се мољаше и руке уздизаше, и када умну молитву чињаше, опет руке милост чињаху. О доброга делања најкраснијих руку! Мислим да су ове руке најсветије биле, чак више и од оних које су пружене на (синајској) Гори ради примања таблица закона. Ижљубисмо прси, ризницу многих добара, које су изнад оног крчага са маном, које су више и часније, венчајмо његов часни врх добрим хвалама и сву бригу за нас поверимо њему.

Ово ти је, Стефане, знамење љубави према теби, која је у души. Ако дакле по достојности

извршисмо, што не могу помислити, то је твоја заслуга (благодат) због овога, јер на тебе се уздасмо да о теби саставим слово, макар да је далеко од достојног, јер су многа твоја страдања, а ко од достојног, јер су умне оштрине. Затим и ја невежа! лишен сам оскудицу овога (знања) делом мало знам, јер су оскудице Али и Богу је љубазно оно учиниле многе године. А ти нас надзиравај одозго, о што је по сили. А ти нас надзиравај одозго, о божаствени и светли војниче, одвраћајући гнев божји који се ради наших грехова праведно подиже на нас, одгонећи свебогати молитвама својима видљиве и невидљиве непријатеље својом силом. А када у страшни дан суда и светлије од сунца засијаш, сабраћеш нас, који смо се назвали стадо твога манастира, и показавши Богу судији, испустићеш онај блажени глас: „Ево ја сам и деца коју ми даде Бог“², коме (нека је) слава са беспочетним Оцем и пресветим и добрим и животворећим Духом, сада и на бескрајне векове векова, амин.

сврше и
ду учесни
жно мно
великим
вером, к
гозбу ус
праву з
ког про
тј. Аму
род, шт
мртвиш
Храбри
рукама
прима,
Лазар.
сама Г
речено
естога
у шес
зна.

сврше и (приме) венац борбе (мучеништва), и буду учесници вишње (небеске) славе. Стога сложно многобројно множаство, заједно са добрим великим господином, храбром душом и најтврђом вером, као на красну дворану и на многомирисну гозбу устремиле се на непријатеље, и згазивши праву змију, и умртвише дивљег звера и великог противника, и неситога ада свепрождрљивца, тј. Амурата² и његова сина: змијски и гујин пород, штене лавље и василисково,³ и са њима (умртвише) друге, не мало. О чуда божјих судбина! Храбри борац би ухваћен безаконим агаренским⁴ рукама и венац борбе (мучеништва) сам добро прима, и постаје мученик Христов, велики кнез Лазар. Јер не посече га ико други, о љубимци, но сама рука тога убице, сина Амуратова.⁵ Све ово речено сврши се у 6897.⁶ години, индикта дванаестого, у петнаести дан месеца јунија, у вторник, у шести или седми час, (тачно) не знам — Бог зна.